

LUBOMÍR LIPTÁK

PODROBENIE SLOVENSKÉHO PRIEMYSLU NEMECKÝM KAPITÁLOM
V ČASE FAŠISTICKÉHO PANSTVA

Nemecký monopolistický kapitál, ktorý priviedol k moci útočný hitlerovský fašizmus, vytvoril si v ňom nielen nástroj fyzického a ideologického utlačania nemeckej robotníckej triedy, ale i nástroj na podrobenie prírodných a ľudských zdrojov slabších európskych krajín a národov.

Vojenská a hospodárska expanzia pomáhala vyriešiť vnútorné protiklady fašistickej diktatúry. „Hospodárske problémy musia byť vyriešené. Bez vpádu do cudzích štátov alebo bez útoku na cudzie vlastníctvo je to nemožné,“ hovoril Hitler na začiatku vojny.¹ Ak zisky, moc a vplyv nemeckých veľkobáňk mali i naďalej stúpať, nestačilo zvyšovať iba výsávanie nemeckých pracujúcich. „Fašistický nemecký imperializmus premenil štát na lúpežnícky a úžernícky, v ktorom veľkokapitalisti a ich nacistickí prisluhovači žili prevažne z drancovania cudzích zemí a zo zotročovania iných národov.“ Tak charakterizuje praktický výsledok tejto snahy monopolov o rozšírenie svojho bohatstva W. Ulbricht.²

Podrobené krajiny boli zdrojom lacných, príp. bezplatných otrockých pracovných síl, lacných surovín a výrobkov, potrebných na ďalšiu expanziu, ďalšie ťaženia za snom nemeckého imperializmu — svetovládou.

Je prirodzené, že nemecké monopoly, starí finanční magnáti i novovytvorená nacistická finančná oligarchia sa snažia už v čase uskutočňovania tohto konečného cieľa rozšíriť svoje panstvo a tým i zisky. Priama kontrola nerastných zdrojov i priemyslu je najspôhlivejšou zárukou dosiahnutia maximálnych ziskov. Preto kým nemecká Rada pre zbrojenie, rôzne zásobovacie a iné výbory sa uspokojovali kontrolou výroby, dodávkou surovín z podmanených krajín, funkcionári týchto vládnych organizácií, akcionári a riaditelia IG Farben, koncernu Hermann

¹ A. Norden, *Základní německého imperialismu*, Praha 1950, 93.

² Walter Ulbricht, *Fašistický nemecký imperializmus (1933—1945)*, Bratislava 1954, 89.

Göring, zástupcovia AEG, Kruppa, Nemeckej a Drážďanskej banky atď. s pažravosťou a bezočivosťou, opretou o bodáky a tankové divízie wehrmachtu, priamo si privlastňujú tieto bohatstvá, bane, priemysel, lesy.

Výnimkou nebol ani fašistický tzv. slovenský štát, a to i napriek tomu, že slovenská fašistická buržoázia si za verné služby Hitlerovi ako jeho prvý vojnový spojenc vyslúžila hanebný titul „pomocného národa I. stupňa“.

V tejto štúdii naznačíme niektoré hlavné črty podrobenia slovenského priemyslu nacistickými monopolmi a koncernami.

*

Prv ako pristúpime k samotnej téme, je potrebné aspoň stručne načrtnúť vlastnícke pomery v slovenskom priemysle tesne pred druhou svetovou vojnou.

Skúmanie v tejto oblasti, ako všade, kde sa zasahuje do sféry „posvätného súkromného vlastníctva“, naráža na veľké ťažkosti. Nie je vždy záujmom kapitalistických koncernov a bánk, aby sa podobné údaje dostali hocakým spôsobom na verejnosť. Kapitalistické zákonodarstvo výhodne umožňuje anonymitu vlastníctva. Oficiálne štatistiky a výkazy sú pre naše skúmanie bezcenné, i keby sme chceli zisťovať len štátnu príslušnosť kapitálu. Pre štatistiku je jedno, kto je vlastníkom účastín, pre ňu je dôležité miesto zápisu vo firemnom registri. I keď zistíme, že na vlastníctve určitého podniku sa zúčastňuje niektorý zahraničný alebo domáci ústav, ťažko určiť podiel na vlastníctve a vplyv naň. Zachovaný archívny materiál podnikov je zahmlený systémom zástupcov skutočných držiteľov účastín, ktorí skutočných pánov nechávajú v pozadí.

Niet teda divu, že i jeden z najinformovanejších slovenských buržoázných národohospodárov dr. Karvaš bol nútený konštatovať: „O presnom rozvrstvení vlastníckych pomerov v priemysle pred rokom 1938 niet presných údajov.“³ Uvádza iba odhady a príklady. V čom sa všetky, ostatne sporadické a iba okrajové články a poznámky o tejto veci zhodujú, je uznávanie rozhodujúceho vplyvu českého kapitálu.

Spomedzi veľkých českých bánk bola to predovšetkým Živnostenská banka, ktorá si vybudovala na Slovensku rozsiahly koncern priemyselných podnikov. Koncom prvej ČSR sa v úplnom alebo prevažnom vlastníctve Živnobanky nachádzajú:⁴ Významné celulózové závody Žilinská

³ Výpoveď dr. Karvaša pred ľudovým súdom; Krajský ľudový súd, Bratislava, 57, 23/46
46 2 dr. Karvaš.

⁴ Dáta uvádzané v tejto kapitole sú čerpané z výročných správ bánk a priemyselných závodov, dennej a odbornej tlače, Compasov pre ČSR, Rakúsko a Maďarsko, Informátora Slovenskej republiky na rok 1943, archívu Obchodnej komory v Banskej Bystrici, ale najmä z Historického archívu (spisov slovenských bánk) Oblastného ústavu pre Slovensko, Štátnej banky československej, z niektorých zachovaných fondov bývalej Slovenskej národnej banky (ďalej NBS).

celulózka, úč. spol., Ružomerská továreň na celulózu a papier, úč. spol., v cukrovarníckom priemysle veľký cukrovar v Trnave, ktorý mal od kartelu (spolu s koncernovým podnikom Cukrovary Karola Stummera, úč. spol., cukrovarom v Topoľčanoch, ktorý však od roku 1929/30 nepracoval,) pridelené okolo $\frac{1}{4}$ slovenskej produkcie cukru,⁵ a cukrovar v Oroske. Pod vplyvom Živnobanky je Prešovská rafinéria liehu úč. spol., Prešov, s 8—10% produkcie liehu, čo je pri rozdrobenosti tejto výroby hodne.

Prostredníctvom koncernu Solo vlastnila Živnobanka okrem celulózok jedinú modernú slovenskú zápalkáreň v Banskej Bystrici, prostredníctvom mohutného Spolku pre chemickú a hutnú výrobu sa zúčastňuje na chemických podnikoch v Žiline, Slovenskej Lupči a na urýchlene, v rámci strategického premiestovania priemyslu budovaných závodoch v Novákoch a Handlovej. V textilnom priemysle patrí Živnobanke najväčší slovenský bavlnársky závod Ružomerské textilné Mautnerove závody, úč. spol., a k nim pridružený kovorobný závod.⁶

Zvlášť veľký bol vplyv tejto banky v baníckom a kovospracujúcom priemysle, najmä prostredníctvom Banskej a hutnej spoločnosti. Pravda, tu Živnobanka vystupuje ako spoločníčka francúzskych kapitalistov zo skupiny Schneidra.

Banská a hutná spoločnosť vlastnila železnorudné bane v Mariahute, Žakarovciach, Bindte, mangánové bane vo Švábovciach a vápenku vo Varíne. Je majoritnou účastinárkou Účastinárskej spoločnosti, predtým Coburg, banské a hutné závody, úč. spol., s baňami v Dobšinej, Mlynkách a so železiarskym závädom v Trnave. Banská a hutná spoločnosť a teda i Živnobanka ďalej ovládajú prostredníctvom Coburga ešte bane firmy Drevársky a banský priemysel v Markušovciach a závod Ocelový dom v Pohorelej. Podľa údajov Spojeného banského revíru pre Slovensko a Podkarpatskú Rus⁷ vychádza, že Živnobanka kontroluje asi 22% ťažby železnej a asi toľko mangánovej rudy. Významný bol jej podiel i na spracovávaní a ťažbe magnezitu (Západočeské továrne kaolínové, šamotové a slovenské závody magnezitové, úč. spol., Praha) s podnikmi v Ľubeníku, Lovinobani, Hnúšti a Košiciach.

V peňažníctve vykonávala vplyv najmä na Slovenskú banku, na jeden zo štyroch významnejších slovenských peňažných ústavov.

Roku 1936 dovršuje Živnobanka prostredníctvom Spolku pre chemickú a hutnú výrobu i preberanie najväčšieho banského závodu na Slovensku — Handlovských hnedouhoľných baní.

Agrárna banka československá vlastní cukrovar v Trebišove, Slovenský

⁵ Cukrovary vlastnila Živnobanka prostredníctvom pôvodne rakúskej fy Cukrovary Schoeller a spol., úč. spol. Tá istá spoločnosť vlastnila i cukrovar v Oroske (Pohronský Ruskov).

⁶ Prostredníctvom žandovských železiarní.

⁷ Sborník spojeného banského revíru pre Slovensko a Podkarpatskú Rus, Bratislava 1938.

liehový priemysel, Malacky, (asi 10%-ný kontingent v kartele) so závodmi v Levoči a Malackách, Česká eskomptná banka a úverný ústav fy Bratia Horn, Veľká Bytča, závody Sphinx a celulózku v Martine. Česká priemyslová banka sa účastní na Spojených mlynoch, úč. spol., s účastinným kapitálom 12,000.000 Kč s podnikmi v Čani, Košiciach, Veľkom Šariši, Spišskej Novej Vsi a Lučenci, čo predstavuje asi 21% kapacity obchodných mlynov. Ďalej sa účastní na fe Medica, úč. spol., Bratislava.

Česká banka Union získala roku 1938 okrem malých spoločností (napr. Účastirná spoločnosť pre asfaltovanie a stavbu ciest, Bratislava) podnik Lučobný priemysel dr. Blasberg a spol., Hnúšťa-Likier. Banka pre obchod a priemysel, prv Länderbank, účastní sa na podnikoch So'lo a Sphinx. Moravská banka sa účastní na podniku Svätoegydská tovareň na drôtené laná, Bratislava, vlastní celulózku v Hôrke, papierne v Slavošovciach a Harmanci, závod Kábelová tovareň, Bratislava. Anglo-československá a Pražská úverná banka vlastní Bratislavskú všeobecnú banku.

Banka československých légii vykonávala svoj vplyv ani nie tak priamym vlastníctvom podnikov ako rozvetvenou sieťou filiálok, afilovaných ústavov, prostredníctvom financovania menších podnikateľov. Ovládala ústavy: Slovenskú všeobecnú úvernú banku s 22 filiálkami, 2 zmenárňami a niekoľkými malými priemyselnými podnikmi, Nitriansku všeobecnú banku (2 filiálky), Trnavskú I. banku (3 filiálky) a Prvú priemyslovú banku (3 filiálky). K tomu pristupujú drobné peňažné úverné ústavy v Sabinove, Púchove, Dlhej, Dolnom Kubíne, Moldave, Námestove, Svätom Kríži nad Hronom, Štubníanskych Tepliciach, Trstenej, Tvrdošíne, Veľkých Kapušanoch, Vrábľoch a Želiezovciach. Z priemyslových závodov vlastní alebo sa značne podieľa na firmách Techne (filiálka pražskej firmy) v Novom Meste nad Váhom, Legiolom Bratislava, Slovenka, pletárne v Banskej Štiavnici a Martine s rozvetvenou obchodnou sieťou, Tauš, úč. spol., Myjava.

Tým nie sú, pravda, všetky pozície českého kapitálu v priemyselných závodoch vyčerpané. Spomeňme ešte z dôležitejších: závody Československej zbrojovky Brno na Slovensku, Sandrik, Dolné Hámry, o ktorý sa delí celá skupina podnikov a bánk, Hornosrnianske cementárne, podnik fy Škoda v Dubnici, rozrastajúci sa na koncern Baťu s výrobňami v Nových Zámkoch, Bošanoch, Liptovskom Mikuláši, Svite, Harmanci a s budovanými strojárňami v Partizánskom.

Avšak i takýto prehľad stačí, aby jasne vynikla skutočnosť, že v rukách českého finančného kapitálu je sústredená väčšina dôležitejšieho priemyslu Slovenska. Nezabúdajme však, že tieto banky, prípadne podniky sú často súčasťou veľkých medzinárodných koncernov, podieľa sa na nich a často rozhoduje kapitál nemecký, francúzsky, anglický, belgický i americký.

Ak to platí o českých finančných skupinách, tým skôr bije táto sku-

točnosť do očí pri skúmaní podnikov, ktoré sa podarilo až do konca prvej republiky uchovať maďarskej buržoázii⁸ vo svojom vlastníctve.

Najväčšie slovenské cementárne Slovenské cementárne na portlandský cement, Lietavská Lúčka-Ladce, s kvótou v československom kartele 11,7%, sú podnikom spoločnosti Cementia — Holding, úč. spol., Zürich, na ktorej sa významne podieľa Magyar Általános Hitelbank, Budapešť. Táto banka sa účastní i na Továrni na bauxitový cement, Ladce, na závo-
de koncernu Bauxit Trust, úč. spol., Zürich.⁹ Svoju účasť uplatňuje aj prostredníctvom účasti Slovenskej továrne na portlandský cement, Lietavská Lúčka-Ladce, na továrni na bauxitový cement. Časť účastín na tejto cementárni vlastní Maďarská všeobecná uhlodobývajúca účastinná spoločnosť z koncernu tej istej banky. Slovenská továreň na portlandský cement si v posledných rokoch podrobila niektoré menšie spoločnosti priemyslu stavebných hmôt — Slovenské vápenné a trasové lomy, úč. spol., Ladce, vápenky a i.

Podobne si udržiavala maďarská buržoázia svoje pozície i v priemysle drevárskom, v ktorom odovzdala niektoré veľké podniky za náhradu v účastinách švajčiarskym medzinárodným koncernom (koncern OFA). Možno povedať, že maďarský kapitál sa okrem niekoľkých nevýznamných podnikov (napr. Akciová továreň na glej a umelé hnojivá, úč. spol., Liptovský Mikuláš, s kapitálom 2 milióny Kč a asi 100 zamestnancami) udržal ako spoluúčastník kapitálu švajčiarskeho (cement, drevo), švajčiarskeho a holandského (textil — žilinská súkenka a zastavené podniky v Čadci a Rajci), rakúskeho, nemeckého a anglického (chémia — Dynamit Nobel a i.). I vo svojom najdôležitejšom podniku v Rimamuránsko-Šalgótarjánskej železiarskej účastinnej spoločnosti s baňami na železnú rudu v Železníku, Rožňave, Nižnej Slanej, Luciabani, Rákošskej bani, Vlachove, Bystrom a Drnave, vápennými lomami v Gombaseku a ťažbou magnezitu v Ratkovskej Suchej delí sa o moc s mocnejším kapitálom vyspelých imperialistických krajín.¹⁰

Priama, zdôrazňujem, priama účasť amerického, anglického, francúzskeho a belgického kapitálu na slovenskom priemysle bola pomerne málo rozsiahla. Priamo sa účastňoval napr. na Bratislavskej cverbovej továrni (85% anglického kapitálu), na podniku Danubius, textilné závody, úč. spol., Bratislava (anglický a švajčiarsky kapitál), na továrni Tiberghien a synovia, Trenčín (textil, francúzsky). Z väčších závodov ťažkého priemyslu ovládal francúzsky kapitál veľkú a dôležitú rafinériu Apollo

⁸ Pravdepodobne iba zainteresovanosti mocných zahraničných finančných skupín mohli ďakovať, že ich nestihol osud väčšiny maďarských firiem po svetovej vojne: demontáž, včlenenie do koncernu českých bánk alebo i oboje.

⁹ Kapitál USA.

¹⁰ Podľa šetrenia banskobystrickej obchodnej komory zúčastňoval sa na nej napr. i americký kapitál, a to asi 54 miliónmi československých korún (podľa kurzu roku 1938).

v Bratislave¹¹ (účastinný kapitál 18 miliónov Kč) a jedinú československú baňu na ortuť v Merníku.¹²

Švajčiarsky kapitál vystupoval najmä ako prostredník, ale i jeho vlastná účasť bola značná. V potravinárskom priemysle ovládala veľké závody Franck v Košiciach a Seredi,¹³ v baníctve má rozhodujúcu účasť na Krompašských závodoch na meď, úč. spol., a iné.¹⁴

Rakúsky kapitál sa účastnil popri závodoch Dynamit Nobel na firmách Denova, Devínska Nová Ves, Svätoegydská továreň na drôtené laná, Bratislava, Účastinárska spoločnosť K. P. Goertz, Bratislava (optika), Továreň na laky Reichhold — Flügger, Bratislava, Syenit, Púchov, Východoslovenský kvasný priemysel, Michalovce, Prvá trenčianska borovičková továreň, František Kühmayer, Bratislava atď. Ako vidieť, pozostatky panstva rakúskej buržoázie boli až do konca existencie republiky značné a rozmanité.

Ak neberieme do úvahy českej banky a koncerny s nemeckou účasťou, ríšskonemecký kapitál na Slovensku bol zastúpený pomerne slabo. V podstate sú to vlastne len tri podniky: Účastinárska spoločnosť pre spracovanie kukurice, Boleráz, Siemens, Bratislava a Stollwerck, Bratislava.

I tento stručný obraz ukazuje, že zdrvujúca väčšina slovenského priemyslu je v rukách českej buržoázie a zahraničných kapitalistov. Pravda, to neznamená, že slovenská buržoázia sa na priemysle neúčastní, že kapitál na Slovensku je iba „cudzí“, ako to propagovala nacionalistická buržoázia. Slovenská buržoázia vlastní veľa drobných podnikov miestneho významu. Banky ovládané slovenskými finančníkmi mali vo svojich koncernoch i niektoré väčšie drevárske, papiernické, potravinárske závody a kovorobné podniky menšieho rozsahu. Slovenská buržoázia vystupovala ďalej ako zástupca a pomocník českých bánk a koncernov. To sa týka nielen vládnej buržoázie,¹⁵ ale i ľudáckej. Úlohu slovenskej buržoázie ako agenta inonárodných kapitalistov dobre ilustruje napr. boj o mediársky priemysel, ktorý sa rozpútal roku 1937.

Ludácki politici obvinili sociálnodemokratického poslanca Bečku,¹⁶ že navrhol a presadil vládne nariadenie, ktorým sa zavádza numerus clau-

¹¹ Roku 1934 boli účastiny z vlastníctva Société française des Pétroles de Tchecoslovaquie, Paris, prevedené na spoločnosť Apollo Nafta, akc. spol., Praha, ktorá však patrila tej istej francúzskej spoločnosti.

¹² Vlastník Société minière Le Cinabre, société anonyme française, Paris.

¹³ Inga, A. G., Schaffhausen.

¹⁴ Podrobný výpočet neuvádzame, pretože hlavný prameň zprávy o vlastníctve pochádza (i pre predchádzajúce obdobia) z rokov vojny. Mnohé kapitalistické spoločnosti už predtým prevádzali svoje účastiny na švajčiarske banky, a keďže niekedy, ak nemožno porovnať viac prameňov, je obťažné rozoznať vlastníka od púheho prechovávateľa, je tu veľká možnosť omylu.

¹⁵ Napr. Slovenský buržoázny politik dr. Ivanka sedel v správnych radách podnikov Živnobanky na Slovensku, podobne dr. Kornel Stodola. Je zaujímavé, ako títo reprezentanti finančného kapitálu presne sledujú i politickú orientáciu svojho centra: raz sú agrármici, raz sympatizujú s národnou demokraciou, otvorenými fašistami, agrárnou pravicou, a to podľa toho, kto sa zdá byť vhodným nástrojom na udržanie ich kapitálov.

¹⁶ Slovák, 14. júla 1937.

sus na výrobu medených polotovarov. Na tomto opatrení mal tento sociálnodemokratický poslanec, ktorý inak pri vhodnej príležitosti rád prehovoril i o potrebe industrializácie Slovenska, osobný záujem. Ako správny radca fy Montania, ktorá prešla do záujmovej sféry brnenskej Zbrojovky, snažil sa odstrániť konkurenciu filiálke zbrojovky na Považí, zapodievajúcou sa spracovaním medi. Na výčitku ľudáckych poslancov, že numerus clausus berie chlieb slovenským robotníkom v budovanej továrni v Krompachoch, obrátil Bečko zvyčajnú nacionalistickú demagogiu ľudákov proti nim¹⁷ a zdôrazňoval, že v Krompachoch investuje kapitál česká firma. V skutočnosti však nešlo o firmu českú, ale o kapitál prevažne švajčiarsky.¹⁸ A ľudácki politici vytiahli do boja proti mediarskemu kartelu a numeru clausu nie zo starostlivosti o krompašských robotníkov, ale z obavy o milióny, ktoré Ľudová banka poskytla ako výhodný úver (čím sa obišli ťažkosti s prevodom kapitálu zo zahraničia) krompašskej firme. Slovenská nacionalistická buržoázia vo svojom boji o získanie rozhodujúcich pozícií na Slovensku ani na chvíľu neváhala postaviť sa do služieb inonárodného kapitálu, ak jej to sľubovalo zisk.

*

Ako sme povedali v prvej kapitole, priamy vplyv nemeckého kapitálu na slovenský priemysel bol do roku 1938 pomerne malý. I keď vezmeme do úvahy jeho spoluúčasť na českých bankách a koncernoch a pridáme ešte kapitál nemeckej menšiny, nedosahoval ani silu, povedzme, kapitálu maďarského.

Pri uskutočňovaní svojich plánov na svetovládú nemohol nemecký imperializmus prirodzene ponechať bez povšimnutia ani prírodné a ľudské zdroje Slovenska.¹⁹

Prvým krokom na ich podrobenie bolo využitie účasti nemeckých židovských kapitalistov na československých koncernoch a bankách. Avšak podstatným krokom bolo až podrobenie Rakúska, čím sa dostali do sféry vplyvu ríšskeho kapitálu mnohé slovenské priemyselné závody. Rozbitie republiky vytvorilo nakoniec predpoklady, aby mohol nemecký kapitál pohltiť všetko, o čo len prejavil záujem.

Postup nemeckých finančných skupín pri podrobovaní slovenského hospodárstva a v ňom i priemyslu bol plánovitý a sústredoval sa predovšetkým na objekty najvýnosnejšie pre vojnové hospodárenie, ako aj z hľadiska ziskov za vojnovéj konjunktúry.

Nemecký kapitál vybudoval si na Slovensku predovšetkým finančnú zá-

¹⁷ Robotnícke noviny, 18. júla 1937.

¹⁸ Werkzeugmaschinenfabrik Oerlikon, Bührle and Co, Zürich. Podľa niektorých náznakov v archíve Slovenskej národnej banky bola firma v úzkych stykoch s nacistickým koncernom Hermann Göring Werke.

¹⁹ Do roku 1938 nadobudlo prenikanie nemeckého kapitálu na juhovýchod do Juhoslávie, Rumunska a Bulharska ohromné rozmery. Slovensko dovtedy zostávalo akosi bokom.

kladňu. Jej základom sa stali pôvodne nepatrné ústavy — Bratislavská obchodná banka a bratislavská filiálka Českej banky Union.

Bratislavská obchodná a úverná banka bol bezvýznamný ústav s 3,750 000 Kč účastinného kapitálu, čo nepredstavovalo ani 10% účastinného kapitálu napr. Tatra banky. Od roku 1935 patrila úplne Českej eskomptnej banke. Tento ústav po okupácii českých krajín nacistami bol spojený s bankou pre obchod a priemysel, prv Länderbankou a prešiel do sféry vplyvu Drážďanskej banky. Už touto operáciou získala Drážďanská banka určitú kontrolu nad podnikmi Sphinx, Solo, Bratia Horn, Veľká Bytča.

Drážďanská banka si vytvorila predovšetkým prostredníctvom podriadenej Länderbanky vo Viedni z Bratislavskej obchodnej a úvernej banky základňu pre rozširovanie svojich pozícií. Účastinná istina bola zvýšená na 30 miliónov korún, čím sa dostala medzi vedúce peňažné ústavy Slovenska. Cieľ operácia nestála Drážďanskú banku ani pfenig. Úhrada zvýšenej účastinnej istiny sa mala vykonať clearingom, k čomu však nikdy nedošlo.²⁰

Podobne postupovala i berlínska Nemecká banka. Prevzala pražskú Českú banku Union a za pomoci viedenského Creditanstaltu založila z bratislavskej filiálky Unionky na slovenské pomery mohutný ústav s 50 miliónmi účastinného kapitálu. Podiel Creditanstaltu, 35 miliónov korún, bol prirodzene tiež pripísaný na Kapitalkonto.²¹

Oba ústavy si vybuodovali rozsiahlu sieť filiálok. Unionka si vydobyla pri vládou uskutočňovanej koncentrácii peňažníctva prevzatie centrály Slovenskej všeobecnej úvernej banky v Bratislave, jej filiálky v Prešove a Banskej Bystrici, niektoré filiálky Legiobanky a množstvo filiálok malých bánk. Podobne rozhodila svoje siete i Bratislavská obchodná a úverná banka.

Oba ústavy dostali pri prevodoch platieb široké oprávnenia v oblasti sprostredkovania obchodu s Ríšou (čo predstavovalo väčšinu slovenského zahraničného obchodu). Okamžite prevzali financovanie niektorých veľkých podnikov a tým pripravili ich prechod do rúk nemeckého kapitálu.

Pri podrobovaní slovenského priemyslu svojej bezprostrednej kontrole sa nemecké koncerny sústredili predovšetkým na štyri odvetvia: ťažbu nerastov, kovopriemysel, chémiu a drevársky priemysel.

*

Slovenské baníctvo v období fašistického slovenského štátu zamestnávalo za podmienok vojnovkej konjunktúry 10,5% všetkých priemyselných robotníkov.²² Pri obrovskej spotrebe surovín pre nacistický vojnový stroj a ich citelnom nedostatku v nacistami kontrolovanom území je priro-

²⁰ NBS Archív Komisie pre prevod účastín (ďalej Komisia), Rôzne.

²¹ Tamže.

²² Výstavba Slovenska I, čís. 2, 7.

dzené, že banskému priemyslu venovali nemeckí podnikatelia pozornosť hneď na začiatku.

Jedna z prvých hospodárskych zmlúv fašistického slovenského štátu je dohoda s Gesellschaft für praktische Lagerstättenforschung, Berlin m. b. H., z 10. júna 1939²³ o vyhľadávaní a exploatacii bitumínov na celom území Slovenska, s výnimkou gbelskej oblasti. Po ôsmich mesiacoch bola táto zmluva rozšírená i na naftonosnú gbelskú oblasť.²⁴

Omnoho významnejšia ako obmedzené zdroje nafty bola pre nacistické voľnové hospodárenie ťažba železných rúd, rúd farebných kovov a ohňovzdorných materiálov. Okupáciou českých krajín dosiahli kontrolu nad najdôležitejšími slovenskými železnorudnými závodmi, patriacimi Banskej a hutnej spoločnosti a jej podriadeným firmám Coburg, Drevársky a banský priemysel, Markušovce atď. Avšak už od roku 1923 značná časť účastín (asi 1/2) Banskej a hutnej spoločnosti bola v rukách holdingovej spoločnosti pre správu Schneiderových stredo európskych účastín L'Union Européenne Industrielle et Financière, S. A., Paríž. Po porážke Francúzska „prevzalo“ túto účasť konzorcium pod vedením Českej banky Union, t. j. Nemeckej banky v Berlíne.

Ďalší významný komplex železnorudných závodov patril Vítkovickým železiarňam (Rotschild). Celý koncern bol bez všetkých príkras na základe nacistických rasistických zákonov zaradený do koncernu Hermann Göring. Pre správu slovenských závodov si tento koncern vytvoril pobočnú firmu s názvom Ruda, banské a hutnícke závody, úč. spol., Bratislava. Tak sa dostala bez osobitnej námahy a akýchkoľvek výdajov do rúk nacistických veľkokapitalistov najväčšia vtedajšia slovenská železnorudná baňa v Koterbachoch a mangánové bane v Kišovciach.

Prevzatie podnikov Banskej a hutnej spoločnosti a Vítkovických železiární postavilo pod priamu nacistickú kontrolu väčšinu slovenskej ťažby železnej rudy. Zostával zvyšok podnikov Rimamuránskej spoločnosti (väčšina bola na území odtrhnutom Horthyho fašistami), štátne bane²⁵ a bane mesta Dobšinej, ktoré však kontroloval Coburg, teda zase Nemecká banka.

Nesmierny význam pre nacistické vojnové hospodárstvo mala ťažba mangánových rúd, nenahraditeľných pri výrobe niektorých druhov ocelí, zväšť v zbrojárskom priemysle.

Za druhej svetovej vojny bola väčšina dôležitých nálezísk mangánu v kapitalistickom svete pod kontrolou Anglicka a Spojených štátov. Nacistické Nemecko krylo svoju spotrebu najmä dovozom z juhovýchodnej a strednej Európy. Z importu Nemecka roku 1943 krylo asi 38%

²³ NBS, Spisy o podnikoch a hospodárskych otázkach, „Gbely“.

²⁴ Koncesia bola prevedená na Deutsche Erdöl Aktiengesellschaft, Berlin, ktorá zastupovala konzorcium nemeckých petrolejarských podnikov.

²⁵ O štátnych baniach sa zmienime pri kovopriemysle.

Rumunsko a Maďarsko,²⁶ zo zvyškov asi 30—35% pripadlo na Slovensko. Celá ťažba mangánu bola u nás v rukách firmy Ruda a v rukách Banskej a hutnej spoločnosti.

Po okupácii Rakúska nemecký veľkokapitál pevne „zorganizoval“ v strednej Európe ťažbu ďalšieho, pre zbrojenie tiež veľmi dôležitého nerastu, magnezitu. Po odtrhnutí južných krajov Slovenska bola ťažba sústredená v rukách firmy Magnezitový priemysel, úč. spol., s absolútnou prevahou nemeckého kapitálu.²⁷

Ťažba tohto nerastu je školským príkladom „hospodárenia“ zahraničných kapitalistov, ich koristníckych metód. Na Slovensku sa v rokoch pred hospodárskou krízou ťažilo 14,1% svetovej produkcie magnezitu. S príchodom zbrojárskej konjunktúry jeho ťažba prežívala obrovský rozmach, podnik prinášal veľké zisky. V rokoch vojny spotreba magnezitu ešte viac stúpala v dôsledku zvýšenej produkcie martinskej ocele, elektroocelí a väčším používaním šrotu. Magnezitový priemysel vykazuje roku 1941 iba čistý zisk, bez rezerv 6,504.784 Ks,²⁸ čo pri účastinnom kapitáli 10,000.000 Ks činí 65%! Na každú účasťinu à Ks 200 bola vyplatená 100 korunová dividenda, t. j. za dva roky sa kapitalistom vrátil upísaný kapitál nazad. Pritom bolo všeobecne známe, že pri zvýšenom zdanení vo vojnových rokoch sa zisk viac ako predtým skrýval v rozličných „fondoch“.

Pri takýchto rozprávkových ziskoch sa však zahraničný kapitál omezdil najmä na rabovanie ložísk magnezitu. Z celej produkcie (ktorá sa skoro na 100% exportovala) vyvážalo sa 8,5% celkom nespracované, 76% ako polotovary — slinutý magnezit a iba zvyšok sa spracúval na tehly. Spracovanie na hodnotné výrobky sa robilo v zahraničí. Je to typický spôsob získavania surovín zo zaostalých a podrobených krajín.

Z ostatných slovenských nerastov mal najväčší význam pre nacistické hospodárstvo antimón, používaný pri výrobe munície, gulôčkových ložísk a akumulátorov. Pred vojnu slovenská ťažba dosahovala 3% svetovej ťažby.²⁹ Avšak ako pri mangáne aj tu podiel slovenskej produkcie na nemeckom importe cez vojnu ďaleko presahoval toto číslo. Slovenské bane boli po juhoslovanských baniach najdôležitejším zdrojom pre nacistov.

Ťažbu uskutočňovala firma Antimónové banícke a hutnícke závody, úč. spol., ktorú založila Moravská banka spolu so Seredskou továrňou na umeľé hnojivá. Koncom prvej republiky závody vlastnilo už niekoľko

²⁶ Vypočítané podľa údajov práce K. J. L u k a š e v a, *Resursy mineralnogo syrja v kapitalističeskich stranach*, Moskva 1953.

²⁷ Zvyšok tvoril kapitál maďarský a švajčiarsky. Tu však pravdepodobne ide o depozit účasťin vo švajčiarskej banke. Vo Švajčiarsku mal už pred vojnou sídlo medzinárodný magnezitový kartel.

²⁸ Obchodná zpráva Magnezitového priemyslu, úč. spol., v Bratislave za obchodný rok 1941.

²⁹ Sborník slovenského banského revíru II, prílohy, 29. (Niekedy dosahovala oveľa viac — podľa vŕvinu medzinárodnej situácie na Ďalekom východe, pretože Čína bola najdôležitejším producentom.)

židovských kapitalistov.³⁰ Po nastolení fašistického režimu sa o prevzatie spoločnosti uchádzala firma Kärntner Bergwerksgesellschaft m. G. H., Klagenfurt. Pre spleť majetkových pomery sa prevedenie majetku preťahovalo, až záležitosť rázne rozriešila predajná organizácia nemeckých podnikov priemyslu farebných kovov Preussische Bergwerks- und Hütten, A. G., Berlin.

Na valnom zhromaždení Antimónových baníckych a hutných závodov presadili zástupcovia nemeckej spoločnosti zníženie účastinného kapitálu z 3,300.000 Ks na 15.000 Ks a opätovné zvýšenie na pôvodnú sumu. Všetky nové akcie upísala prirodzene nemecká firma.³¹ Takéto operácie robili nemeckí kapitalisti prostredníctvom clearingu, t. j. v konečných dôsledkoch vlastne kúpu zaplatil slovenský ľud daňami.

Podobne získali nemeckí kapitalisti kontrolu slovenskej ťažby medi, ktorá tiež patrila k úzkym profilom vojnového hospodárenia. Kutacie práce na med' robila Studengesellschaft Deutscher Kupferbergbau, G. m. b. H.,³² avšak nakoniec (ako pri nafte) dal nemecký kapitál prednosť uchváteniu existujúcich podnikov. V krompašských závodoch na med' popri už spomínanej švajčiarskej firme zúčastnila sa aj skupina českých kapitalistov. Ruda, koncernový podnik Hermann Göring Werke, prevzala účasť švajčiarskej firmy.³³ Tým získal v spoločnosti úplnú prevahu, takže znížením a opätovným zvýšením účastinného kapitálu celkom znehodnotil podiel českých spolumajiteľov. Koncern Hermann Göring si zabezpečil i perspektívne územia medenej rudy od fy Montania, úč. spol., Banská Bystrica.³⁴ Firma Antimónové banícke a hutnícke závody a pod nemeckým vplyvom založená spoločnosť Horehronská hutná úč. spol., Banská Bystrica, majú v rukách i ťažbu ortuti.³⁵

Takto sa nemecký kapitál v krátkom časovom úseku 2—3 rokov zmocnil skoro bez zvyšku takmer všetkých dôležitých nerastných ložísk. Podobný proces sa odohrával i v kovopriemysle. Kovopriemysel zamestnával za vojny až 30% všetkých priemyselných robotníkov.³⁶ Bol menej koncentrovaný ako baníctvo, preto jeho ovládnutie nemeckým kapitálom nemohlo byť také rýchle a úplné. Nemecké koncerny nemali ani záujem na drobných podnikoch miestneho významu, ostatne úplne závislých od

³⁰ Vypátranie skutočných vlastníckych pomerov v tejto spoločnosti zamestnávalo Komisiu pri NBS vari viac ako všetky ostatné priemyselné podniky dovedna. Okrem rodiny Kúnovcov sa na baniach pravdepodobne účastnili aj Jasovské bane, maďarská banská spoločnosť.

³¹ NBS, Komisia, Schôdza Komisie 30. januára 1942, čís. 21.

³² *Slovenský priemysel roku 1941*, 9.

³³ Už sme poznamenali, že táto bola pravdepodobne už predtým v úzkych vzťahoch k HGW.

³⁴ Prostredníctvom Podbrezovských železiarní. Ostatne i Zbrojovka v Brne, hlavný účastinár Montanie, patrila cez vojnu ku koncernu Hermann Göring.

³⁵ *Hospodársky obraz Slovenska*, Bazilej 1942, 31. *Slovenský priemysel 1941*, 9. Francúzska spoločnosť Le Cinabre zastavila ťažbu už pred vojnou, Sborník spojeneného banského revíru II, 609.

³⁶ Výstavba Slovenska I, čís. 2, 7.

dodávok surovín zo základných závodov. Väčšie závody však bez výnimky prešli v tej či onej forme do moci nemeckých podnikateľov.

Hneď po okupácii českých krajín začlenením Skodových závodov a brnenskej Zbrojovky do koncernu Hermann Göring dostali sa medzi závody tohto zbrojárskeho giganta továrne v Dubnici a Považskej Bystrici.

Najvýznamnejším komplexom hutníckych a kovorobných závodov boli štátne Podbrezovské železiarne. V poslednom roku buržoáznej republiky si kartely pod zámienkou „stratovosti“ vynútili predaj železiarní súkromnej firme, brnenskej Zbrojovke. Keďže československý parlament už nestačil predaj schváliť, bol podľa platných zákonov právne neúčinný. Železiarne boli teda vlastníctvom fašistického slovenského štátu.³⁷ Hoci ľudácki poslanci za rokovania o predaji železiarní Zbrojovke bojovne rečnili proti vydaniu závodov do rúk „kartelárom“, už krátko po príchode k moci začali pod zámienkou nedostatku kapitálu vyjednávať o predaji podniku novej materskej spoločnosti Zbrojovky, koncernu Hermann Göring. Že nedostatok kapitálu bol iba výhovorkou, o tom svedčí jasne skutočnosť, že i po predaji celého podniku (vysoká pec, železnorudné bane, oceliareň, strojárň atď.) štát stále hradil závozom miliónové sumy. Tieto sumy neboli zahrnuté do oficiálneho rozpočtu štátu.³⁸ Iba koncom roku 1941 činili tieto výdavky z tajných fondov skoro 17 miliónov korún. Železiarne predal štát hlboko pod skutočnú cenu, ktorá tiež nebola vyplatená, lebo výplata sa mala uskutočniť cez clearing.³⁹

Nacistické koncerny podrobovali svojej kontrole i stredné menšie podniky, ak ich produkcia bola dôležitá. Na to tiež využívali české firmy a ich staré rozvetvené účasti. Na kontrolu Prakovských železiarní (kvalitná oceľ) využili Poldinu huť. Akcie fy Sandrik, Dolné Hámry, roztrieštené v českých krajinách, sústreďovali do rúk brnenskej Zbrojovky.⁴⁰

Výborný nástroj na kontrolu mnohých podnikov dostali nacistickí kapitalisti zmluvou z 30. januára 1940. Táto zmluva o využití vojnohospodárskych podnikov na Slovensku postavila pod kontrolu nacistických zbrojných výborov, v ktorých zasadali reprezentanti najväčších firiem a bánk, väčšinu veľkých priemyselných podnikov. Nacisti mali právo určovať ich výrobný program, kontrolovať výrobu a dostali právo exportovať ich produkciu výhradne do Ríše.⁴¹

³⁷ Tak vzniknutú situáciu vyložil i maďarský najvyšší súd a na základe jeho rozhodnutia tá časť podnikov, ktorá bola na odtrhnutom území, pripadla štátu. NBS, Spisy o rôznych podnikoch, „Podbrezová“.

³⁸ NBS, Rôzne, situačná správa ministra financií.

³⁹ NBS, Rôzne. List riaditeľstvu HGW z 28. marca 1941.

⁴⁰ NBS, Spisy o rôznych podnikoch, „Sandrik“.

⁴¹ Zoznam podnikov podľa textu zmluvy: Sandrik. úč. spol., Dolné Hámry; Akciová spoločnosť, prv Škodové závody, Dubnica; C. A. Scholtz, Matejovce; Techna, úč. spol., Nové Mesto nad Váhom; Tauš, úč. spol., Myjava, Železiarne Podbrezová, úč. spol., Podbrezová; Ocelový dom, úč. spol., Pohorelá; Zbrojovka, úč. spol., Považská Bystrica; Dynamit Nobel, úč. spol., Bratislava; C. P. Goertz, Bratislava; Továrň na káble, Bratislava; Železiareň a oceliareň, úč. spol., Prakovce; Kovárežna, Stará Turá; Banská a hutná, banská a hutná úč. spol., Trnava; Slovenská strojárň, úč. spol., Vyhne; Krompašské závody na meď, úč. spol., Krompachy;

K takto kontrolovaným podnikom treba ešte prirátat starú účasť rakúskeho a ríšskeho kapitálu v kovopriemysle, napr. Siemens.

Nenašli sme vhodné a prístupné dáta z celého územia Slovenska, avšak i údaje z obvodu jednej obchodnej komory, banskobystrickej, nám dost jasne ukazujú podiel nacistami ovládaných kovopriemyselných podnikov na celkovej produkcii tohto odvetvia. Roku 1943 zamestnávalo deväť drobných kovozávodov 598 zamestnancov, teda asi 10% z počtu, ktorý pracoval v troch podnikoch, ktoré v tejto oblasti ovládali nacistické firmy. Osem malých závodov (bez Kunovej Teplice, o ktorej sme údaje nenašli) má v tom istom roku obrat 23,390.000 korún, kým tri veľké závody 287,620.000 korún. Teda obrat drobných podnikov je iba 7% v pomere k veľkým.⁴²

Zastavme sa ešte pri dvoch odvetviach, chémii a drevárstve, ktoré spolu zamestnávali vyše 15% priemyselných robotníkov.⁴³ Roku 1939 dosahovala hodnota drevárskej výroby 25,4% celkovej priemyselnej produkcie.⁴⁴ Drevospracujúci priemysel bol značne rozdrobený. Asi 1/3 z jeho hodnoty pripadala na štátne podniky, zo zvyšku tvorili veľké percento podniky pridružené k celulózkam a papierňam.

Slovenská buržoázia žiarlivo strážila svoje pozície v drevárstve, pretože táto oblasť výroby s množstvom malých a stredných podnikov vyhovovala jej ekonomickým možnostiam i zbohatlickej dravej pažravosti: vyžadovala pomerne malé investície a prinášala rýchly, konjunkturálny vysoký zisk.

Prenikaniu do tohto odvetvia dobre poslúžili nemeckému kapitálu banky založené nemeckými kapitalistami. Union banka skupovala menšie závody, ako Bratislavský drevársky a parketový priemysel, Nemecká obchodná banka firmu Dolina a iné. Avšak ich hlavnou funkciou bola pomoc pri získaní väčších a významnejších podnikov pre nemecký kapitál.

Zaradením slovenského lesného bohatstva a drevospracujúceho priemyslu do „veľkopriestorového“ hospodárstva Ríše sa zapodieval osobne Göringov povereník pre štvorročnicu v drevárstve dr. von Monroy. Na základe osobného prieskumu vypracoval plán na založenie veľkých podnikov a začal vyjednávania s vládou. „Dr. von Monroy zistil, že na západe a východe v úvahu prichádzajúce lesné objekty sú v rukách neslovenských... a preto v tejto veci učinil informatívne kroky ohľadne zakúpenia týchto majetkov, prípadne už sa dohodol na cene...“⁴⁵ Financovanie podľa plánu mal prevziať Göringov priateľ, kapitalista z Hambur-

Harmanecká továreň na papier, úč. spol.; Antimónové banícke a hutné závody, úč. spol., Banská Bystrica (i závod v Spišskej Bani); Mráz, továreň na lietadlá, Nitra; Spojený drevársky priemysel, úč. spol., Turany; Apollo, úč. spol., Bratislava; Ružomerské železiarne, úč. spol., Hrozný, Bratislava; Siemens, úč. spol., Bratislava; Letecká továreň, Biskupice pri Trenčíne.

⁴² Spracované podľa materiálov komory, archív dosiaľ neusporiadaný.

⁴³ Výstavba Slovenska I, čís. 2, 7.

⁴⁴ *Hospodársky obraz Slovenska*, Bazilej 1942, 70.

⁴⁵ NBS, Spisy o různých podnikoch, Zakladanie drevospracujúcich podnikov.

gu, a Union banka. Bol ochotný pripustiť, pravda, nie v rozhodujúcej miere, i slovenských účastinárov.

Pretože však vláda, v ktorej sedelo niekoľko na drevárstve priamo zainteresovaných kapitalistov, kládla rôzne podmienky, volili nemeckí podnikatelia rýchlejšiu cestu. Ako základňu pre ďalšiu expanziu zakúpili prostredníctvom Union banky odpoly skrachovanú Spojenú drevársku a priemyselnú spoločnosť v Bratislave s účastinným kapitálom 500.000 Ks a z nej vybudovali silnú spoločnosť s kapitálom 5 miliónov korún. Súčasne podnikli kroky k zmocneniu sa najväčšej drevárskej firmy na Slovensku, patriacej koncernu OFA⁴⁶ v Ženeve. V rozdrobenom drevárstve podniky OFA — Krajinská drevodorábajúca účastinná spoločnosť, Poľno- a lesnohospodárska účastinná spoločnosť Domov, Zemplínska lesná hospodárska účastinná spoločnosť s kapitálom 13,5 milióna korún — predstavovali spolu s podnikmi Monroya rozhodujúcu silu. O plánovitom postupe nacistov svedčí i to, že základ spoločnosti Monroya Spojená priemyselná a drevárska spoločnosť tiež pôvodne patrila spoločnosti OFA.

Jednotliví nemeckí podnikatelia získali ďalšie podniky najmä od židovských kapitalistov, napr. Zjednotený hôrny priemysel, Banská Bystrica, s účastinným kapitálom 3 milióny korún a troma závodmi, Mok Žilina a iné.

V chemickom priemysle si rozhodujúce slovo vynútil svetový koncern I. G. Farbenindustrie. Hlavný koncernový podnik I. G. Farben — Dynamit Nobel v Bratislave — ktorého sa úplne zmocnila I. G. Farbenindustrie, sa stal po zvýšení účastinného kapitálu z 26,400.000 Ks na 150,000.000 korún najväčšou kapitalistickou spoločnosťou na Slovensku. Dynamit Nobel systematicky, krok za krokom, pritom však s ohromnou pažravosťou a rýchlosťou si podroboval všetko, čo súviselo s chémiou.⁴⁷ Už roku 1939 prevzal Dynamit Nobel väčšinu účastín spoločnosti Apollo Nafta v Prahe, majiteľky bratislavskej rafinérky minerálnych olejov.⁴⁸ Roku 1940 založil monopoľnú spoločnosť pre obchod s výbušninami Dynamona a spoločnosť Agfa Foto pre výhradný predaj fotopotrieb na Slovensku vyrábaných koncernom IGF.

Roku 1941 založili na zák'ade starej firmy Weiser spolu so Sedliackou bankou novú spoločnosť, Východoslovenskú chemickú továreň, úč. spol., k čomu patrí i obchodná spoločnosť Dehag. Vojnová konjunktúra a ne-

⁴⁶ OFA vznikla po svetovej vojne, keď v neistých pomeroch maďarskí kapitalisti postúpili svoje účasti na drevárskych závodoch v nástupníckych štátoch švajčiarskej firme. Podieľala sa na nej Banque d'Escompte a práve prostredníctvom nej siahli nacisti na slovenské závody.

⁴⁷ Podľa záznamov Komisie sa na účastinnom kapitáli Dynamit Nobel účastní Länderbank, Berlin, s 72 miliónmi Ks, Drážďanská banka s 26 miliónmi a priamo IGF s 20 miliónmi. Pri prvých dvoch položkách však ide, ako vyplýva z korešpondencie a protokolov komisie, o depot.

⁴⁸ Výkazy o vlastníctve Apollo sú ilustráciou nie vždy veľkej dôveryhodnosti materiálov Komisie. Súčet prihlásenej účasti vysoko presahuje celý účastinný kapitál. Plynie to z toho, že účastiny často hlásia i majitelia i banka, ktorá ich má v úschove.

dostatok kvalitných surovín umožnili koncernu Dynamit Nobel zdvojnásobiť kapitál ďalšieho svojho podniku — Chemický priemysel, úč. spol., Bratislava, na ktorom sa účastní i Spolok pre chemickú a hutnú výrobu.⁴⁹ Na inom koncernovom podniku Dynamit Nobel — Nobel Bickford, Bratislava, sa účastní svetový partner IGF — anglický Imperial Chem. Industries, Limited.⁵⁰

Ce kový účastinný kapitál, ovládaný takto koncernom IG Farben v slovenskom chemickom priemysle iba prostredníctvom Dynamit Nobel, tvorí sumu viac ako 230 miliónov korún, to jest asi 12% všetkého účastinného kapitálu na Slovensku. Pravda, IG Farben má ešte aj ďalšie kanály, ktorými si podrobuje slovenský chemický priemysel. Okrem niekoľkých závodov slovenských, maďarských a ďalších nemeckých kapitalistov (napr. Nemecká banka, Berlín; závod dr. Blasberg a spol. v Hnúšti-Likieri) mal na Slovensku rozvetvený koncern Spolok pre chemickú a hutnú výrobu. Táto spoločnosť napr. v oblasti uhlia (na Slovensku Handlovské hnedouhoľné bane) je dávno v záujmovom spoločenstve s IG Farben. Spolok pre chemickú a hutnú výrobu ovládal závody v Žiline, Novákoch, Handlovej, Slovenskej Lupči, celulózku v Žiline a od roku 1943 i v Martine a továrňu na zápalky v Banskej Bystrici.⁵¹

*

Stručne sme si načrtli preniknutie nemeckého kapitálu do štyroch odvetví slovenského priemyslu, ktoré zamestnávali 55% všetkých priemyselných robotníkov a vyrábali prevažnú väčšinu exportných tovarov. Pravda, priame ovládanie priemyslu bankami a veľkými koncernami je iba časť celého systému hospodárskeho zotročenia Slovenska nemeckým imperializmom. Ukazuje však názorne, ako nemecké monopoly využili vo nu, expanzivitu ním vytvoreného fašistického štátu na zapojenie hospodárstva celých krajín do sféry svojej kontroly.

Podrobenie hospodárstva cudziemu imperializmu je priamy dôsledok zrady českej a slovenskej buržoázie, ktorá kapituláciou alebo priamou pomocou útočníkom otvorila brány našej vlasti nemeckým imperialistom. Boľo by však nesprávne sa domnievať, že domáca buržoázia vydávala svoje pozície cudziemu kapitálu hladko. To by znamenalo, že prestáva byť buržoáziou, triedou, pre ktorú zisk a konkurencia je hybnou silou činnosti.

⁴⁹ Pred vojnu kapitál český, nemecký a belgický.

⁵⁰ Podľa údajov Komisie sa Dynamit Nobel účastnil tiež na veľkých chemických závodoch v Bosne, Srbsku, Chorvátsku, Rumunsku a Maďarsku.

⁵¹ Akú dôležitosť prikladali nacisti zmocneniu sa spolku pre chemickú a hutnú výrobu, vidieť z toho, že už týždeň pred Mníchovom, 23. septembra 1938, schválila nacistická vláda zástupcov IG Farben do spolku. Vedúci predstavenstva IG Farben, tajný radca H. Schmitz, po obsadení Ústí nad Labem, sídla spolku, telegrafoval Hitlerovi: „Hlboko pohnutý návratom Sudet do Ríše, ktorý ste uskutočnili Vy, môj vodca, dávajú Vám IG Farben k dispozícii pol milióna ríšskych mariek, aby ste ich použili v sudetskom území.“ *N o r d e n, Záklusí nemeckého imperializmu*, Rovnosť, 1950, 213.

Ak v predmníchovskej republike sa slovenská buržoázia musela zväčša uspokojovať druhoradými pozíciami, po októbri 1938, ale najmä po marci 1939 sa domnievala, že prišla vhodná chvíľa, keď môže rozšíriť svoje bohatstvo.

Jedným z najrozšírenejších hesiel slovenskej buržoázie bola „nacionalizácia slovenského hospodárstva“. Pod nacionalizáciou sa rozumelo nahradenie českých a židovských kapitalistov kapitalistami slovenskej národnosti. Kým fašistická tlač horlila najmä za „arizáciu“, v kruhoch vedúcich hospodárskych činiteľov pomýšľalo sa predovšetkým na ovládnutie pozícií kapitálu českého.⁵² S iniciatívnymi návrhmi vystúpili zástupcovia rozličných hospodárskych skupín. Predseda správnej rady ružomerskej Ľudovej banky dr. Krčméry vypracoval memorandum Tisovi a významným hospodárskym funkcionárom. „Kapitál príslušníkov Slovenskej ľudovej strany za 20 rokov bol umele utláčaný“ — hovorí sa v úvode. — „Kým slovenský kresťanský kapitál bol na seba odkázaný, dotiaľ kapitál v službe čechoslovakizmu stojaci zaujal všetky štátne potreby a dodávky podviazal rozličnými kartelmi a najmä kontingenciou celý náš hospodársky život.“⁵³ Po takejto jeremiáde dôrazne upozorňuje, že teraz nadišla vhodná príležitosť na odškodnenie. Na základe kompenzácie za pohľadávky fašistického slovenského štátu navrhuje prebrať podniky českých kapitalistov. „V úvahu prichodili by podniky: uhoľné bane, celulóžky, cukrovary, textilky etc.

Vojna od nás iste bude vyžadovať ešte ďalšie obeť a tieto môžu byť podmienené touto novou požiadavkou. Nemci túto našu snahu iste uznajú a iste budú ju i podporovať...“⁵⁴ Jasnejšie povedané: My, slovenská nacionalistická buržoázia, budeme ochotne podporovať krvavý nacistický imperializmus pri jeho výbojoch, a budeme hnať na bojištia slovenských chlapcov. Za to dostaneme za pomoci nacistov bane, textilky, cukrovary a celulóžky.

S takýmito plánmi však nesúhlasili nemecké monopoly, ktoré si samy brúsili na tieto bohatstvá zuby. Museli byť, i keď s ťažkým srdcom, zamietnuté i zo slovenskej strany. V odôvodnení zamietavého posudku zdôraznil dr. Karvaš, že české podniky patria priemyselným koncernom s účasťou i cudzieho kapitálu, takže „išlo by vlastne o vyvlastnenie a nie prevzatie toho, na čo by sme mohli mať alebo mali právo“. Varuje: „Postup pomocou vyvlastňovania považujem právnický za nemožný a politický za veľmi nebezpečný.“⁵⁵ Súčasne guvernér národnej banky načrtol svoj plán, ako rozšíriť oblasť panstva slovenskej buržoázie: „Je naším

⁵² Účasť židovských kapitalistov na priemyselných podnikoch bola pomerne malá, pretože títo dávali prednosť investíciám do obchodu a poľnohospodárstva.

⁵³ NBS, Osobné spisy guvernéra. Nemožno sa na tomto mieste zdržovať odhalením vecnej nesprávnosti tohto tvrdenia. Stačí poukázať na účasť Ľudovej banky v dvoch karteloch.

⁵⁴ Tamže.

⁵⁵ V liste dr. Kosovi, šéfovi prezídia ministerstva vnútra, mnohonásobnému správ-
nemu radcovi a arizátorovi. NBS, Osobné spisy guvernéra.

úkolom, aby sme postupne a podľa možnosti slovenského kapitálu preberali priemyselné podniky, po prípade ich financovali." Prvým krokom k takémuto pomalému prenikaniu je podľa jeho názoru vytvorenie veľkých bánk.

S takýmto postupom v podstate súhlasili i kapitalisti združení okolo Tatra banky. Začiatkom roku 1940 sa niektorí vedúci banky zúčastnili spolu so zástupcami Slovenskej banky, Ľudovej banky a mesta Ružomberka rokovania o vytvorení skupiny, ktorá by mohla prijať ponuku Živnostenskej banky na predaj 80% účastí Mauthnerových textilných závodov v Ružomberku. Tento obchod slovenskí kapitalisti mohli uskutočniť iba po vzájomnej dohode, pretože potrebný kapitál i s prostriedkami na udržanie prevádzky (asi 95 miliónov korún) nemala k dispozícii ani jedna banka. Pre nezhody, kto vlastne bude rozhodujúcim činiteľom, sa však nádejná skupina rozpadla.

Po rozpade skupiny zhrnulo svoje skúsenosti a návrhy vedenie Tatry v špeciálnom memorande.⁵⁶ „Keďže prevedenie takéhoto programu (t. j. prebranie veľkých podnikov, L. L.) je obmedzené slovenskou kapitálovou potenciou, za správnejšie by sme považovali, keby sa vykupovanie dialo na širokom základe menších jednotiek, aby sa s danými prostriedkami vystačilo na prevzatie čím väčšieho počtu jednotiek.“⁵⁷ V ďalšom sa vykladá problém, s ktorým sa stretne vo väčšine dôverných úvah slovenských buržoázných národohospodárov v tomto období, ako uskutočniť „nacionalizáciu“ českého a židovského kapitálu, ale súčasne veľmi neustúpiť kapitálu nemeckému.⁵⁸ Vedenie Tatra banky úvahu rezumuje:

„Keď už sa na všetko nestačí, je lepšie ponechať cudziemu kapitálu niekoľko väčších a riskantnejších pozícií, než následkom kapitálovej vyčerpanosti nestačiť plniť široký program. Bolo by to zo slovenského stanoviska už aj preto výhodnejšie, že investovaný kapitál bol by následkom rozloženia menšiemu riziku vystavený a preniknúť by mohol do každého odboru podnikania. Nielen z hľadiska celoslovenského, ale aj z hľadiska nášho bankového, za lepšie držíme angažovať sa na širokom podklade v rôznych odboroch priemyslu v menších jednotkách, a to v prvom rade na podklade finančnom a len v poslednom rade na podklade priameho zúčastnenia sa na výrobe a z toho plynúceho rizika.“⁵⁹ Podobne ako v návrhu Karvaša prihovára sa za vytvorenie holdingovej spoločnosti⁶⁰ z bánk, poisťovní a štátu.

⁵⁶ Memorandum Tatra banky. NBS, Spisy o rôznych podnikoch.

⁵⁷ Tamže, 15.

⁵⁸ Na to upozorňovalo Združenie slovenských priemyselníkov hneď pri vzniku fašistického štátu. Pozri úvod k výročnej zpráve *Slovenský priemysel roku 1938*, Bratislava 1939, 7.

⁵⁹ Tamže.

⁶⁰ Obdobné riešenie navrhuje i Sedliacka banka v elaboráte Iniciatívny návrh k zakúpeniu veľkých priemyselných objektov na Slovensku. Najprv sa mala spojiť Sedliacka banka s Tatrou, potom získať pre holdingovú spoločnosť Slovenskú banku. Prevahu mala mať Sedliacka banka. Opis návrhu v archíve NBS.

Uviedli sme tento dlhý citát preto, že z neho vidieť po prvé, snahu slovenskej buržoázie za akúkoľvek cenu rozšíriť svoje panstvo, po druhé, vidieť, ako v tejto snahe živelne naráža na rozpor: chceľa by čo najviac, ale cíti, že niet pre ňu inej cesty, ako prenechať kľúčové pozície silnejšiemu nemeckému partnerovi a sama zhromažďovať prostriedky v menších podnikoch. Celá „nacionalizácia“ sa diala skutočne takýmto spôsobom a znamenala v praxi prechod rozhodujúcich pozícií do rúk nemeckého kapitálu.

Ak by sme literu zákona brali za skutočnosť, tak reči o „nacionalizácii“ by boli podopreté mnohými skutkami. Už vládne nariadenie č. 113 z 19. mája 1939 omedzilo nakladanie s kapitálovými účastinami. Účastiny, ak dosahovali určitú sumu, museli sa prihlásiť špeciálnej komisii, zriadenej pri Národnej banke. Zataženie alebo scudzenie sa stávalo právoplatným iba po súhlase komisie.⁶¹

Zákon č. 321 z 22. decembra 1939 nariadil označiť všetky účastiny slovenskou menovou jednotkou, čím Národná banka získala možnosť urobiť si prehľad o ich rozdelení. Zákon nariaďoval, že prevod na cudzinec je možný iba vtedy, ak niet domáceho záujemcu.⁶² Zákon č. 89/1940 nariaďuje osamostatniť filiálky podnikov, ktorých sídlo je mimo územia Slovenska, alebo preniesť sídlo podniku na Slovensko.⁶³ Okrem týchto zákonov boli vydané zákony, nariadenia a predpisy o obmedzení účasti cudzincov v správnych radách a iné.

Tieto zákony však v skutočnosti mali malý význam. Samotní ich tvorcovia sa na ne dívali skepticky. Tak napr. pri prijatí zákona č. 89/1940 síce zpravodajca ústavoprávneho výboru Orlický nemohol vynechať povinnú demagógiu: „Nemôžeme pripustiť, aby sa rozhodovalo o týchto závodoch z cudziny bez nás a snád aj proti nám, ale naopak musíme ich postaviť celkom do našich služieb s vylúčením akéhokoľvek škodlivého vplyvu z cudziny,”⁶⁴ avšak jeden z tvorcov osnovy zpravodajca národnohospodárskeho výboru Zaťko nadšenie schladil konštatovaním: „Osnova zákona, o ktorej práve rokujeme, má znamenať... len akýsi formálny poriadok v podnikaní tohto druhu.”⁶⁵ K obídieniu všetkých týchto zákonov a „obmedzení“ stačilo vlastne, ak zahraničná firma sa dala zaprotokolovať na Slovensku. Nemeckým imperialistom tieto zákony nielen nebránili zmocniť sa slovenského priemyslu, ale ani ťažiť z neho obrovské zisky.

Spoločnosť Coburg za jediný rok 1942 vykazuje vyše 5 miliónov čistého zisku.⁶⁶ Po rozpútaní vojny proti SSSR dosahujú jej akcie na bratislavskej burze štvornásobok nominálnej hodnoty. Spoločnosť Sandriik za rok 1941 vykázala i s prevodom časti zisku z minulého roka zisk 4,5 milióna

⁶¹ Slovenský zákonník, roč. 1939, 155.

⁶² Tamže, 643.

⁶³ Tamže, 1940, 137.

⁶⁴ Tesnopisné zprávy slovenského snemu 1940/41, 30. Zasadanie 29. marca 1940, 9.

⁶⁵ Tamže, 11.

⁶⁶ XXIX. Výročná zpráva fy Coburg.

korún, pri účastinnom kapitále 6 miliónov.⁶⁷ Dynamit Nobel skromne vykázal zisk iba 6,5 milióna. Avšak to je iba časť, a to menšia časť skutočných ziskov. Na rôznych rezervných fondoch vykázala Dynamitka roku 1940 122 miliónov Ks, roku 1941 už 178 miliónov! Iba Apollo, jedna z mnohých spoločností koncernu IG Farben na Slovensku, popri priznanom zisku roku 1943 venovala svojim hlavným účastinárom vyše 2 milióny tým, že pri zvyšovaní účastinného kapitálu dostali zadarmo účastiny v tejto hodnote. Ďalších najmenej 60 miliónov získali tak, že prevzali ďalšie novoemitované účastiny síce za viac ako nominálne, ale hlboko pod burzovou hodnotou.⁶⁸ Tieto fantastické zisky neplynú prirodzene zo šikovnosti riaditeľov a správnych radcov, ale z pľundrovania prírodných bohatstiev Slovenska a z vykorisťovania slovenských robotníkov.

Mzdová úroveň na Slovensku vyvolávala nadšenie nacistických podnikateľov. Riaditeľ firmy Kremnický, ktorá odkúpila od Legiobanky závod Techna v Novom Meste nad Váhom, pri vyjednávaniach vyhlásil, že „Slovensko je pre výrobcov raj, pretože robotníci tam robia zadarmo, — tak ako Čiňani.“ — Podľa jeho priznania „bude mať firma Kremnický fu Techna vyplatenú do jedného roku“. „Vzhľadom k nízkym mzdám, budú... výrobky firmy vychádzať na polovicu oproti cene vo Viedni.“⁶⁹

Keď pod vplyvom stúpania dopytu po pracovných silách, hrozilo buržoázii stúpnutie miezd a tým zmenšenie ziskov, navrhli nemeckí zástupcovia na zasadnutí slovensko-nemeckých výborov „mzdový stop“.⁷⁰ Takýto „diktát“ bol prirodzene slovenským kapitalistom veľmi vhod.

Slovenská buržoázia, keď jej z toho plynul zisk, napriek rečiam o „nacionalizácii“ vystupovala ako ochotný agent zahraničných monopolov. Dokonca si zákonite vyhradila určitý počet tučných radcovských miest v nemeckých podnikoch na Slovensku.⁷¹ Fašistický režim poskytoval zahraničnému kapitálu veľké výsady a úľavy.

Pri rokovaní o predaji Podbrezovej dostal koncern Hermann Göring záruku, že mu fašistický slovenský štát poskytne ročne 16 miliónov Ks „vo forme úľav na daniach, dávkach a poplatkoch, ďalej vo forme tarifných úľav a konečne vo forme náhrady penzií vyplácaných slovenskou štátnou pokladnicou a refundovaných slovenskému štátu úč. spol. Podbrezová.“⁷²

⁶⁷ Akcie zbrojárskych podnikov stúpali zo dňa na deň. Účastina už spomínaného Magnezitového priemyslu dosiahla tesne pred Stalingradom skoro 5.000 Ks pri nominálnej hodnote 200 Ks! Výročná zpráva a záverečné účty za obchodný rok 1941.

⁶⁸ Podľa prihlášok účastín komisie pri Národnej banke a zprav bratislavskej burzy.

⁶⁹ Zpráva generálneho konzulátu v Prahe z 29. novembra 1941. NBS, Rôzne.

⁷⁰ Zasadnutie Slovensko-nemeckého výboru. NBS...

⁷¹ Účasť v správnych radách si zabezpečili zákonom č. 249/41, vykonanom vládnym nariadením z 11. februára 42, č. 29/42 Slovenského zákonníka.

⁷² List ministra financií generálnemu riaditeľovi Hermann Göring Werke z 20. septembra 1941. NBS, Spisy o rôznych podnikoch II.

Spoločnosť Ruda patriaca koncernu Hermann Göring vymohla si prír-
ošie na pohľadávky voči jej mediarskym závodom a daňové úľavy.⁷³ To
všetko v dobe, keď kovorobné závody mali nebývalú konjunktúru.

Fašistický štát všemožne podporoval nacistické monopoly, ktoré pri úpl-
nej kontrole trhu vysávali slovenský ľud cenovou politikou typickou pre
závislé krajiny. Kým za obilie, ktorým sa živili nacistické armády, platili
slovenskému roľníkovi až o 48% menej ako v Ríši, predával koncern
IG Farben za pomoci vládou protežovanej Sedliackej banky umelé hno-
jivá až o 88% drahšie ako v Ríši.⁷⁴ Podobná situácia bola i v železiarskom
tovare, kde sa nacistické koncerny zmocnili nielen výroby, ale aj najdô-
ležitejších veľkoobchodov.

Takými to nadziskami mohol cudzí kapitál voľne disponovať. Slovenskí
hospodárski činitelia dokonca podporovali vývoz ziskov a dividend do
Ríše pod podivnou zámienkou, že tým sa odbúrava clearingová špička
Nemecka voči Slovensku.⁷⁵ Ako následok takejto „politiky“ vzniká v hos-
podárskych vzťahoch dvoch krajín neslýchaná situácia: Nacisti rôznymi
machináciami alebo bezočivou krádežou sa zmocnili na Slovensku prie-
myselných podnikov a ich produkciu vyvážali do Ríše. Týmto exportom,
ktorý nebol kompenzovaný spätnými dodávkami tovaru, ako i inými
výdavkami,⁷⁶ vzniklo ohromné zadĺženie Nemecka voči Slovensku. Tento
dlh sa „odbúrava“ prevodom ziskov tých istých ulúpených podnikov do
Ríše.

Niet divu, že za takýchto priaznivých podmienok hrmul sa nemecký
kapitál na Slovensko s energiou, geometricky stúpajúcou so vzrastom sta-
rých ziskov a nádejou na zisky nové. Slovenská buržoázia síce občas
opakuje frázy o „nacionalizácii“. Predsedníctvo vlády 25. apríla 1941
vyslovilo súhlas s rezolúciou národohospodárskeho výboru snemu, „aby
jestvujúce podnikové zariadenia vyhradili sa pre domáci kapitál a aby
cudzí kapitál sa venoval zakladaniu nových podnikov“.⁷⁷ Výsledok takých-
to rezolúcií najlepšie a súhrnne objasnil najinformovanejší orgán —
Komisia pre prevod účastín pri Národnej banke. Hodnotiac nasledujúce
obdobie po tejto rezolúcii, konštatovala „veľký vzrast cudzozemskej
účasti na našich spoločnostiach“.⁷⁸

⁷³ Tesnopisné zprávy slovenského snemu, 1942, 80, Zasadanie 4. februára 1942.

⁷⁴ Tamže, 85, Zasadanie 27. februára 1942, 13.

⁷⁵ NBS, Rôzne guvernérské spisy I, Interinskonto.

⁷⁶ Napríklad i tým, že sumy, ktoré nacisti „upísali“ za získané účastinné spoloč-
nosti na Slovensku, sa pripísali ku clearingovému zadĺženiu.

⁷⁷ Protokol zasadnutí Komisie pre prevod účastín pri NBS, schôdzka 19. júna
1941, čís. 246, NBS, Komisia. Vážnosť rezolúcie ilustruje tento prípad: Komisia sa
odvolala na vládu v prípade žiadosti slovenských závodov na prevod účastín na
IG Farben. Komitét hospodárskych ministrov prevod schválil napriek vlastnej
rezolúcii a zákonu, že prednosť majú domáci uchádzači. Tých i pri fantastickom
kurze účastín bolo hodne. IG Farben sa ukázala silnejšia ako celé zákonodárstvo
a vláda fašistického slovenského štátu.

⁷⁸ Dôvodová zpráva k návrhu na zmenu vládneho nariadenia čís. 113/1939, NBS,
Komisia.

Ako smutne oproti smelým plánom pri príchode k moci zneli náreky, že väčšina nadhodnoty z práce slovenského robotníka nedostáva slovenská, ale cudzia buržoázia! „Slováci pracujú len za mzdu a za nejaké tie príspevky, ktorými spoločnosti prispievajú vo forme daní, dávok a poplatkov na verejné bremená. Inak hodnota ich práce nad mzdu patrí cudzozemcom a poukazuje sa im za hranice, alebo investíciami, hlavne dnes, rozmnožuje sa majetok cudzozemcov u nás.”⁷⁹ Pravda, nemožno brať tieto nároky doslova. Nie všetci Slováci pracovali „len za mzdu”. Slovenská buržoázia obsadila teplé miesta v správnych radách cudzích i domácich spoločností, rozšírila svoje pozície v ľahkom priemysle a na základe rasistického zákonodarstva pevne zakotvila v obchode. Na biede, fašistickom útlaku a krvavej lúpežnej vojne zbohatla viac ako za celé desaťročia predtým.

Jediný Sväz roľníckych vzájomných pokladníc, pevnosť statkárov, kulakov a finančnej buržoázie, vlastnil priamo za 41 miliónov rôznych účastín, nepriamo v I. stupni za 28 miliónov, nepriamo v II. stupni za 21 miliónov, v III. stupni za 7 miliónov. Slovenská banka rozšírila svoj koncern o také podniky, ako Tatranský drevopriemysel, Carpathia v Prievidzi, arizovala pivovar Stein v Bratislave, Ružový mlyn v Piešťanoch a iné. Ludová banka v Ružomberku okrem priemyselných podnikov vymohla si monopolné oprávnenie na import uhlia. Od 1. februára 1941 do marca 1942 arizovala slovenská buržoázia podľa referátu Morávka na III. zasadnutí Štátnej rady 2.100 židovských podnikov s obratom 1 miliarda 465 miliónov Ks. Spolu s čiastkou, ktorá pripadla slovenskej buržoázii likvidáciou ďalších židovských podnikov, získala pozície s obratom 2 miliardy 649 miliónov Ks. To všetko za jediný rok!

Takéto bolestné, ktoré mohla dostať slovenská buržoázia len zapojením do krvavého lúpežníckeho nacistického tábora, pomáhalo utišovať jej sklamané nádeje na získanie rozhodujúcich pozícií v slovenskom hospodárstve. Koniec koncov, napriek škriepkam a konkurenčnej závidi odhaľujú vlastnícke pomery v priemysle fašistického slovenského štátu obraz spolupráce dvoch fašistických lúpežníkov, ktorí vojnu, vraždenie a politický útlak využívajú na zväčšovanie svojej moci a bohatstva. Pravda, primerane k sile hospodárskej a politickej, jeden — imperializmus nemecký — hrá úlohu dravca, druhý — slovenská nacionalistická buržoázia — úlohu hyeny, zberača obetí fašizmu poškvrnených krvou odpadkov zo stola mocnejších. Pecunia non olet!

⁷⁹ Tamže.

УГНЕТЕНИЕ СЛОВАЦКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ НЕМЕЦКИМ КАПИТАЛОМ В ПЕРИОД ФАШИСТСКОГО ГОСПОДСТВА

Выводы

Немецкий монополистический капитал использовал в годы второй мировой войны временное угнетение более слабых стран для умножения своего богатства и влияния.

Большие немецкие банки и промышленные концерны получили в сферу своего влияния или в прямую собственность за короткое время самые важные промышленные предприятия и целые промышленные отрасли в Словакии. Они сосредоточились на такие отрасли, которые в годы военной конъюнктуры были самыми важными и наиболее прибыльными. Они овладели почти на 100% шахтами и рудниками, важнейшими машиностроительными и химическими заводами и значительной частью добычи и переработки леса. Особенно активно выступали при эксплуатации словацкой промышленности Немецкий и Дрезден банки, концерны Герман Геринг и И. Г. Фарбен.

Эксплуатация дешевых рабочих сил приносила немецким капиталистам огромные прибыли, которые поступали в Рейх или использовались в целях расширения влияния нацистских концернов в Словакии. Но там, где это не было необходимо в интересах продукции военного материала, иностранный капитал не развивал производство и ограничивался только эксплуатацией сырья.

Словацкая буржуазия мечтала о решающих позициях в словацком хозяйстве, которые в годы буржуазной чехословацкой республики были в руках чешского финансового капитала. Но она получила только второстепенную роль и после разбития республики. Она поддерживала немецкий монополистический капитал, ибо это приносило ей прибыль. Она помогала поддерживать низкий уровень заработной платы и открыла нацистским концернам двери в основные промышленные отрасли. В качестве награды она использовала при помощи немецкого фашистского империализма образованную фашистскую диктатуру для огромного обогащения при грабеже собственности еврейских капиталистов и расхищении мелких заводов и торговых.

LUBOMÍR LIPTÁK

UNTERWERFUNG DER SLOWAKISCHEN INDUSTRIE DURCH DAS DEUTSCHE KAPITAL ZUR ZEIT DER FASCHISTENHERRSCHAFT

Zusammenfassung

In den Jahren des zweiten Weltkrieges wurde die provisorische Unterwerfung der schwächeren Länder vom deutschen Monopolkapital zur Vergrößerung seines Reichthums und Einflusses ausgenützt. Die grossen deutschen Banken und Industriekonzerne reihten in die Sphäre ihres Einflusses oder in ihr direktes Eigentum in kurzer Zeit die wichtigsten Industrieunternehmen und ganze Industriezweige in der Slowakei ein. Sie konzentrierten sich auf jene Branchen, die in den Jahren der Kriegskonjunktur am wichtigsten und einträglichsten waren. So wurde auf fast 100% das Minenwesen, die bedeutendsten chemischen und Metallindustrieunternehmen, sowie ein bedeutender Teil der Holzgewinnung und Verarbeitung unterworfen. Besonders aktiv bei der Plünderung der slowakischen Industrie zeigte sich die Deutsche und Dresdner Bank, die Hermann Göring Werke und die I. G. Farben.

Die Exploitation der billigen Arbeitskräfte brachte den deutschen Kapitalisten ungeheure Gewinne, die in das Reich flossen, oder zur Erweiterung des Einflusses der Nazikonzerne in der Slowakei benützt wurden. Dort, wo es das Interesse der Rüstungserzeugnisse erforderte, wurden die Produktionseinrichtungen vom fremden Kapital nicht erweitert, sondern beschränkte es sich auf die Plünderung von Rohmaterial.

Die slowakische Bourgeoisie hatte die Absicht, sich der entscheidenden Stellen in der slowakischen Wirtschaft zu bemächtigen, das sich in den Jahren der bürgerlichen CSR in den Händen des tschechischen Finanzkapitals befand. Jedoch auch bei der Zertrümmerung der Republik musste sie sich mit zweitrangigen Aufgaben begnügen. Es unterstützte das deutsche Monopolkapital, nachdem ihm dies

Gewinn einbrachte. Es half, die niedrigen Löhne aufrechtzuerhalten, öffnete den Konzernen die Tore zu den Schlüsselbranchen der Industrie. Als Entgelt wurde von ihr die mit Hilfe des deutschen faschistischen Imperialismus geschaffene und erhaltene faschistische Diktatur zur enormen Bereicherung bei der Plünderung des Vermögens der jüdischen Kapitalisten und beim Ausrauben kleinerer Unternehmen und Geschäfte ausgenützt.